

GEERAARD DE DUIVEL

Wanneer men het heeft over een personage als Gheeraert de Duivel, roept de naam van een zo eigenaardig heerschap alleen reeds ons al de akelige gedaanten, schimmen en spoken in herinnering die in vroegere jaren de kinderen toen zij nog niet geblaseerd of sceptisch in de wieg werden gelegd, van angst deden huiveren: Zwarte Piet, de wolf uit Roodkapje, de rovers van Alibaba, Blauwbaard en andere leden van het bibbersyndykaat van de schrikaanjagers. Wie het over Gheeraert de Duivel heeft, is dan ook geneigd zijn verhaal met het traditionele en klassieke “Er was eens...” in te zetten.

Welnu dat klopt niet helemaal voor onze Gheeraert den Duivel. Grammaticaal en ook historisch zou het moeten luiden “Er waren eens...” want er zijn inderdaad niet één maar twee Gheeraert den Duivel geweest. Gheeraert I van Gent en Gheeraert II beiden bijgenaamd de Duivel, de tweede heel logisch de zoon wesende van nummer één. Hiermede weet U meteen dat wij deze personages niet moeten gaan ontlenen aan één of andere middeleeuwse sage of volkslegende, maar dat zij zoals U en alleman levende wezens naar lichaam en ziel zijn geweest, mensen van vlees en bloed, met dit verschil of nuance nochtans (edoch het is geen waarheid uit het Evangelie), dat zij nogal donkere van huidskleur zijn geweest.

Om het nu nog wat juister en precieser op de kop te tikken, zij leefden in de XIIIe eeuw in de stad die later de Arteveldestad zou heten, zij leefden in een eerezuchtige, woeste periode uit onze geschiedenis, in de heroïsche tijd van ridders en van de minstrelen, mengsel van geweld en van poëzie, en het is nogal toevallig dat men op het spoor van de oudste onder hen is gekomen in het jaar 1225.

U zult in dergelijke voorwaarden en omstandigheden wel wat door de vingers moeten kijken en aannemen dat wij U voor uwe mogelijke voorouders van zeven eeuwen geleden, geen volledig curriculum vitae of stamboom kunnen opdissen, noch een compleet ingevulde eenzelveigheidskaart kunnen voorleggen. Wie zo nieuws- of weetgierig is op het spoor te willen komen van iemand die 700 jaar geleden in onze stad leefde, moet onvermijdelijk vrede nemen met een puzzle waaraan heel wat schijfjes ontbreken. Wil men zulks niet aangaan, dan doet men er best aan zijn interesse uitsluitend te richten naar mensen die de dag van vandaag centraal in de actualiteit staan.

Mag het niet wonder boven wonder heten dat wij, mensen uit de tweede helft van de XXe eeuw nog dagelijks de woning van iemand die zo lang geleden

Het Geeraard Duivelsteen

een voorname figuur uit het Gentse was, kunnen voorbijwandelen en dat wij na zoveel eeuwen oorlogen, bezettingen, verwoestingen en vandalisme nog die krocht van onze hoofdkerk, de toenmalige St-Janskerk kunnen binnenlopen, bezichtigen en bewonderen die krocht die oneindig veel aan de vrijgevigheid van die fameuze Gheeraert verschuldigd is?

Wij noemen hem gerust de eerste mecenas van Gent en alleen reeds om die reden mocht hij wel eens het voorwerp uitmaken van een tweetal bijdragen in ons Kunst- en Geestesleven. De mecenasen liepen immers nooit zeer dik rond in onze stad en wanneer wij er een uit de vergeethoek kunnen halen, mogen wij het zeker niet nalaten, vooral indien wij moeten vaststellen dat men hem op een slecht boekje heeft geschreven, enkel maar omdat zijn naam of bijnaam verdacht voorkwam.

En inderdaad, wie als Gheeraert de Duivel de geschiedenis ingaat, staat voor het nageslacht geenszins in een geur van heiligheid. Indien men hem die bijnaam heeft gegeven, aldus de volksverbeelding, is het zeker niet omdat hij geleefd heeft als een heilige of een eremijt! Indien de man dan nog op de koop toe geleefd heeft in een slot dat nogal akelig en mysterieus voorkomt, moet die zelfde volksverbeelding er wel iets op vinden van het genre parties of dolce vita: men sluit zich niet op aldus diezelfde volksketterij, om als een doodgewone burger te gaan leven!

In de Middeleeuwen wisten de mensen dat de bijnaam “de Duivel” geenszins pejoratief was, wel integendeel, maar in de XVIIe of XVIIIe eeuw, toen onze Moeder de Heilige Kerk begon te goochelen met de Hel en met de Duivel moest onvermijdelijk een naam als Gheeraert de Duivel aanleiding geven tot legenden en verdachte kringen. Vraag zelfs nog vandaag aan een oude kwezel waarom men de bewoner van dat slot “de Duivel” heeft genaamd, dan zal het onschuldig schaap U zonder enige schroom of aarzeling antwoorden: “wellicht omdat deze mens een afschuwelijk leven heeft geleid”.

Welnu Gheeraert de Duivel nummer 1 en 2 waren misschien wel geen congreganten of koorknappen, maar zij zijn geen duivels geweest en het is pas vier of vijf eeuwen na hun dood dat gecompliceerde en verdwaalde mensen uit hun naam een afschuwelijke legende hebben gesponnen die laten wij het vooraf duidelijk zeggen, niets te maken heeft met hetgeen werkelijk is voorgevallen.

De legende ontstond in de XVIIe of de XVIIIe eeuw op een ogenblik dat men het niet zeer nauw nam met de historische waarheid. Prudens van Duyse heeft deze volkssage hernomen zonder er al te veel geloof aan te hechten en Frans De Potter heeft ze voortverteld, maar hij heeft er voorzichtigheidshalve aan toegevoegd: “Is deze legende gegrond of iets waarschijnlijk? Wij geloven het niet”. Af en toe hebben wij aan vreemde bezoekers of toeristen de legende

eerst en daarna het werkelijk verhaal van Gheeraert de Duivel opgediend en wij moeten eerlijk bekennen dat de legende steeds beter in de smaak viel: de werkelijkheid is zo prozaïsch, zegde een Engelse dame en de legende zo exciting!

Welnu dan maar eerst de legende, die onvermijdelijk vroeg of laat moest ontstaan want het ware ondenkbaar geweest dat de volksverbeelding zich niet meester zou gemaakt hebben van een naam als “de Duivel”, Die Gentse duivel was, naar de persoonsbeschrijving die Stevaert er ons van geeft “woest van aerd, bruin van vel en zwart van hart”. Met een dergelijk personage kunt U natuurlijk griezelromans schrijven of Draculafilms.

Deze Gheeraert aldus de legende, was een slechterik, een hardvochtig, brutaal, wreed karakter. In elke treffende legende komt men na een dergelijke beschrijving tot een eerste conclusie: de moeder die een monster van dat formaat ter wereld heeft gebracht sterft van verdriet, hetgeen dan ook het geval was in de Gheeraert legende. Bleef dan de oudere broer over. Hugo een doodbrave kerel met alle hoedanigheden die men zich kan inbeelden en met één gebrek nl. te goed te zijn voor de afschuwelijke broer.

De vader, Zeger, kastelein van Gent en invloedrijke ridder, dacht een gemakkelijke oplossing te hebben gevonden: “zoonlief, ga eens voor een paar jaren naar Jeruzalem, volgende week vertrekt er juist een nieuwe Kruistocht”.

Zoonlief was er niet voor te vinden en enkele dagen later ontdekte men de arme Zeger versmacht in zijn bed.

De auteur van de legende durft het woord niet uitspreken maar hij laat zijn lezers of toehoorders zelf tot de conclusie komen: vadermoord.

Van een start in het leven gesproken! Bleef dus enkel de brave Hugo in leven die, ten einde hetzelfde lot als zijn vader niet te moeten ondergaan, Gheeraert alle macht overdroeg en zich in alles naar diens wensen en wil schikte: hij stond hem zelfs zijn mooi slot af aan de oevers van de Schelde, slot dat naar de woorden van Frans De Potter, “het toneel werd van dagelijks vernieuwde brasserijen, schanddaden en gruwelen”; in deftige taal van onze tijd omgezet: parties, orgieën, groepssex, lustmoorden en noem maar op.

Na enkele jaren deze dolce vita beu als koude pap, trad Gheeraert in het huwelijk – een schaking natuurlijk – met een zekere Elisabeth die hem een zoon schonk, ook al een kleuter met bruin vel en zwart haar die men Gheeraert den Moor noemde om hem van zijn vader te onderscheiden.

Wat gebeurt er met een dergelijke kleine in een grote legende? De vader begint met de moeder te doden en inderdaad, in een vlag van koleire, schoppte Gheeraert zijn ongelukkige Elisabeth dood, het beste dat alles bij mekaar deze sukkelaarster kon overkomen. Zij vertrok dus naar een betere wereld en Gheeraert naar zijn leven van verderf: “het kasteel werd meer dan ooit een

schouwplaats van ondeugd en misdaad en het kind, daar opgevoed, had niets dan slechte voorbeelden. De knaap groeide dan ook op in de boosheid, en zou weldra zijn onwaardige vader niets meer te verwijten hebben”.

Het klassieke scenario dus voor een griezellegende. Nog boeiender wordt het wanneer Gheeraert II op zijn beurt in het huwelijk wil treden met de genaamde Jacoba van Zottegem en zijn verloofde aan zijn vader komt voorstellen: hij wordt op zijn beurt verliefd op het mooi kind en zegt het aan zijn zoon met het weinig gezag dat hem nog overgebleven is. Voor Gheeraert I betekende deze nieuwe stunt heet begin van het einde en van zijn eigen einde, want de schurk had er niets beter op gevonden dan twee boeven om te kopen opdat zij zijn zoon om het leven zouden brengen. Zij betrokken toen de Rode Toren niet ver van de Schelde. Vanavond, zo sprak Gheeraert I, zal er iemand komen en vragen “Is alles klaar?” Grijpt hem vast, bindt hem in een stevige zak en werpt hem in het Scheldewater. Zo gezegd, maar zo niet gedaan, voor Gheeraert I liep het verkeerd af...

Gheeraert I had het driehoeksgeval met zijn zoon en diens verloofde de beeldmooie Jacoba van Zottegem, met de in die jaren gebruikelijke en renderende tactiek van de hinderlaag willen oplossen. Voor iemand die reeds zijn vader had vermoord en zijn moeder van verdriet had doen sterven, was het omzeggens logisch ook zijn zoon van kant te maken.

Zoonlief kende echter zijn vader maar al te goed en wanneer deze laatste hem met een snik het verhaal opdist dat hij nog dezelfde nacht naar het buitenland zou afvaren om er aldaar zijn verdriet te gaan versmoren en aldus een happy end aan het smoorverliefd jonge koppel te verzekeren, kreeg Gheeraert II, bijgenaamd de Moor, argwaan, deze boodschap met het zgn. wachtwoord die hij aan twee onbekende van de Rode Toren moest gaan brengen, leek hem plots uiterst verdacht en hij stuurde z'n kat. Met gerust gemoed ging hij zich in een nabijgelegen kroeg een ferm stuk in de kraag drinken.

Een booswicht, beweert de vox populi, keert noodgedwongen steeds naar de plaats van zijn schelmstuk terug en zo hebben in de loop der eeuwen de pandoeren er reeds menig bij de lurven kunnen vatten.

Gheeraert I kon niet lang zijn ongeduld bedwingen en ging even gluren aan de Rode Toren om er van de twee schurken, te vernemen hoe zij zich van hun snode opdracht hadden gekweten. Hij klopte zacht aan de deur en zijn twee trawanten die inmiddels duchtig de fles hadden aan- en toegesproken, menende dat het de zoon was, grepen in de duisternis de vader bij zijn broekspijpen, stopten hem zonder Franse complimenten te maken in een stevige zak en wierpen hem in het water waar hij verdronk en stante pede met zijn zwarte ziel zijn naamgenoot in de vlammen van de hel ging vervoegen.

Zo eindigde omdat het in een moraliserende legende niet anders kan de

levensloop van de afschuwelijke Gheeraert de Duivel.

Na dit griezelverhaal uit haar mouw te hebben geschud, had de volksverbeelding plots motordefect en kon geen nieuw Fantomosverhaal voor de verdere carrière van Gheeraert II meer verzinnen wat alles bij mekaar nog de meest geraffineerde vorm van suspensie was.

De legende leert ons enkel maar dat men nooit heeft kunnen uitmaken of Gheeraert II in het huwelijk trad met Jacoba en dat hij in elk geval op het einde van de XVIIIe eeuw zijn pijp aan Maarten gaf en kinderloos stierf, bewijs dat er in de XVIIe eeuw niemand in Gent werd gevonden om een detectieveroman of een feuilleton van het verhaal te maken.

Het is pas in de volgende eeuw dat men een staartje aan de legende ging verzinnen. In dat verlengstuk heeft de snode Gheeraert II zijn vrouw en zoon die op de vlucht sloegen achternagezet en met een bijl willen afmaken. Gedurende zestien jaar geraakt men dan hun spoor bijster maar dan duiken ze weer plots op te Gent, midden in een bende bohemers, zij als waarzegster die in één van haar cliënten haar echtgenoot herkent en er steendood bij valt. De zoon die het allemaal geraden heeft, neemt een bijl – de traditonele boemerang van de klassieke legende – doodt zijn vader en wordt dan zelf door de Gentse rechters ter dood veroordeeld, dichtgenaaid in een grote zak en in het Scheldewater bij de Rode Toren geworpen. U ziet dus dat de logica van de stripverhalen van de volksagen ten volle wordt geëerbiedigd.

En of onze voorouders met dit stichtend verhaal in hun nopjes waren! Hoeveel duizenden Gentse kinderen hebben het niet moeten aanhoren vooraleer naar bed te worden gezonden, en hoeveel akelige nachtmerries heeft dit Hitchcockverhaal in de Gentse kinderkamers niet veroorzaakt?

Volledigheidshalve moeten wij er nog aan toevoegen dat de twee schimmen of spoken van de Gheeraert's elke nacht in lange witte lakens gehuld en geketend door de gangen aan het Gheeraert Duivelsteen rondwaalden en het misschien nog doen of langs een achterpoortje de gebouwen van de Nationale Bank binnentreden om er achter de winketten verstoppertje te spelen.

En nochtans ligt er naast deze legende voor de “avonden bij de haard” een historische waarheid over de twee Gheeraert's voor het grijpen, een werkelijkheid die wellicht te nuchter leek en niet paste bij een naam als “de Duivel”.

Gheeraert I is inderdaad een belangrijk personage geweest in de geschiedenis van het middeleeuwse Gent, een invloedrijk man en een handige, weinig scrupuleus politieker. In de XVIIIe eeuw vertegenwoordigde zulks een mengsel van moed, van sluwheid, van wreedheid en ook wel van een greintje ridderlijkheid. Die machtige heren leefden enkel om de jacht en de macht, om te vechten en te doden en feest te vieren wanneer zij een tegenstander van kant of

onschadelijk hadden gemaakt. Af en toe nodigden zij een troubadour of een minnezanger aan de dis omdat zij met als onze huidige ministers, graag met het woord cultuur goochelden.

In hun torenhoge stenen en burchten konden zij iedereen, zelfs de graaf uitdagen en wee hem die hun vesting dierf aanvallen! En deze van Gheeraert was er precies geen die men met een dozijn knickers in de hand kon bestormen of innemen.

Hij was de derde zoon van Zeger ofte Sohier, kastelein van Gent, d.i. Kapitein van 's Gravensteen, en van Beatrijs vrouwe van Hosdain of Heusden.

Deze Zeger was geen katje om zonder handschoenen aan te pakken. Gedurende gans zijn bewogen leven heeft de ambitieuze Zeger geïntrigeerd: samen met Jan van Nesle had hij de leiding van de Fransgezinde partij in Vlaanderen in handen genomen. In de strijd tussen de Franse kroon en de Vlaamse graaf, leek deze laatste hem een zeer slecht paard om er zijn loopbaan op te wedden en in 1212 verliet hij stad en land om de Franse monarch Filips August te gaan vervoegen en hem bij te staan in zijn strafexpeditie tegen graaf Ferrand van Portugal.

Ferrand had nog nipt de tijd gehad om het huis van Zeger te verwoesten vooraleer hij een smadelijke nederlaag leed in de slag bij Bouvines waar hij door de Fransen gevangen genomen werd en in een kerker te Parijs opgesloten.

Dat gebeurde in juli 1214 en op dat ogenblik was Gheeraert een jongeling die reeds van dichtbij de vaderlijke avonturen had kunnen volgen en die waarschijnlijk, opgevoed in dat klimaat van vechten en braspartijen, geweldig opgetogen moet geweest zijn met al die gebeurtenissen.

Wij vinden hem voor het eerst vermeld in een document van 1225 akte waarbij zijn vader Zeger hem de nieuwe tienden van Boekhout en andere goederen gaf, zodat wij uit dit stuk moeten besluiten dat hij toen meerderjarig, dus 25 jaar in die tijd, geworden was en derhalve omstreeks 1200 moet zijn geboren. Twee jaar later ontmoeten wij hem opnieuw, andermaal in een akte waarbij hij als getuige optreedt bij een schenking door zijn vader verricht. Enkele weken later geeft hij zijn oudere broeder Hugo de titel van kastelein van Gent waaruit wij kunnen afleiden dat Zeger de geduchte tegenstrever van graaf Ferrand in juli 1227 moet zijn overleden.

In Vlaanderen was Gheeraert gebrandmerkt door de politieke houding die zijn vader in de afgelopen jaren had gevoerd. Inmiddels was Ferrand echter vrijgekocht geworden uit de Franse kerkers en samen met Johanna voelde hij weinig voor de kinderen van Zeger. Wij zien dan ook Gheeraert een tamelijk voorzichtige politiek voeren die echter duidelijk laat doorschemeren dat hij pro-Frans is gebleven en slechts onder bepaalde voorwaarden de graaf zijn steun toezegt: zulks blijkt uit tal van officiële documenten: Gheeraert en zijn

broeders kiezen partij voor de graaf op voorwaarde dat deze laatste, en na diens dood, Johanna hun leenheer, d.i. de Franse koning niet ontrouw worden: het is dus een conditionele steun, met dewelke rekening zal moeten gehouden worden, want Gheeraert en zijn broeders vertegenwoordigen heel wat te Gent en in het graafschap: zij zijn schatrijk, tellen heel wat aanhangers en bij de minste misstap van Ferrand of van Johanna, zullen zij in het spoor van hun vader, het Franse kamp vervoegen.

Het is wellicht om die reden dat men hem in de grafelijke middens kon aanzetten op kruistocht naar Jeruzalem te trekken. Gedurende zijn afwezigheid kwam zijn echtgenote Elisabeth van Sloote in de kijker en ditmaal op een zeer vreedzame wijze: zij “deed den crocht maken”, woorden die niet al te letterlijk moeten opgevat worden en waaruit men bijv. niet mag afleiden dat zij met eigen penningen de krocht van de St.-Janskerk op een boogscheut van haar Steen liet optrekken, wel dat zij financieel en hoogstwaarschijnlijk voor een aanzienlijk bedrag tussenkwam hetzij bij bouw-, herstellings, aanpassings- of voltooiingswerken.

Niemand heeft Gheeraert de bijnaam de Duivel gegeven of opgedrongen: hij heeft deze naam of bijnaam zelf gekozen en niemand heeft er in die tijd een pejoratieve betekenis aan gehecht. In een oorkonde van 1248 noemde hij zichzelf “Gerardus de Gandavo, miles, dictus diabolus”: Gheeraert van Gent, krijger, genaamd de Duivel.”

Niet iedereen kan, zelfs bij mensen van het zgn. blanke ras, er uitzien als een rozig en fleurig boterboerinnetje: de ene is zo geel als een rijpe citroen, de andere zo rood als een Beerveldse aardbei, een andere nog zo wit als een laken in een TV-reclame of zo grauw als zomerwolken in 1972.

Gheeraert was nu eenmaal nogal bruin van huidskleur en bovendien zwart van haar, hetgeen in latere eeuwen, na een langdurige bezetting van ons land door Spaanse soldaten, een nogal courant verschijnsel was, doch in het begin van de XIIIe eeuw, toen de blonde haarlokken nog domineerden, een verdachte zeldzaamheid moet geweest zijn.

Liever dan voor het voldongen feit van een spotnaam door zijn stadsgenoten uitgekozen te worden gesteld, koos Gheeraert zelf een bijnaam die best aangepast bleek aan zijn gelaats- en haarkleur, en noemde zich dan ook uit eigen initiatief diabolus, de Duivel.

Wie zoveel zin voor humor aan de dag legt, kan ons insziens, geen slechterik of booswicht zijn geweest.

Een vechtersbaas moet hij in elk geval geweest zijn, want alle ridders en machtige heren waren het in die tijd. Hoe zou Gheeraert de zoon van Zeger de samenzweerder, verschillend zijn geweest van zijn tijdgenoten?

Zijn naamkaartje – en voor een middeleeuwse ridder was zulks een zegel – spreekt boekdelen diensaangaande. Op deze zegel die ons bewaard is gebleven, het sigillum Gerardi de Gandavo, mulitis, zien wij Gheeraert als ridder dravend op zijn paard, het hoofd gehuld in een bolvormige helm met rooster-vormige opening: het lichaam zit gehuld in een maliënkolder waarboven een lange lijnwande wapenrok hangt. Het schild in de linkerhand en de degen vertikaal en dreigend in de rechterhand, ziet hij er werkelijk een te duchten tegenstrever uit, een man die op de vijand loststormt en die wellicht ook om deze reden de bijnaam de Duivel verdiende.

Als derde zoon van Zeger, kastelein van Gent, was hem in de middeleeuwen geen al te schitterende toekomst weggelegd: hij had een naam, hij moest echter zijn voornaam opdringen, want eer en fortuin gingen automatisch naar de eerstgeborene, Gheeraert moest zich dus weren “als een duivel in een wijwaternvat” en dat deed hij ontegenzeggelijk want Gheeraert werd een personage op wiens tenen het zeker niet aangeraden was te trappen. Zonder er de formele bewijzen van te kunnen voortbrengen mag men gerust veronderstellen dat Gheeraert de Duivel het langste en voor hem ongetwijfeld het mooiste deel van zijn leven heeft doorgebracht met vechten en doden en dat het daarom was hij van eenieders achting mocht genieten. Op zijn kerfstok heeft hij heel wat kerven mogen griffen, ‘t geen hem ten andere niet belette als doodbrave christen op bedevaart te trekken naar Jeruzalem, wellicht onder de invloed van zijn echtgenote Elisabeth van Sloote die men in de officiële akten “de goede vrouw” pleegt te noemen en wij menen persoonlijk dat men in die jaren bijzonder “goed” moest zijn om als echtgenote van een ridder die bijnaam te verdienen.

Is hij op bedevaart getrokken om zijn leven te beteren, als boetevaart voor al het kwade dat hij bedreven had, om vergiffenis af te smeken voor die wie hij wat te vroeg naar de hemel had geholpen of in de hoop een paar ongelovigen enkele centimeter kleiner te maken? Hij heeft zijn memoires niet geschreven en wij zullen dan ook maar veronderstellen dat hij het als diepgelovig mens deed terwijl zijn goede vrouw in het luguber slot te Gent aalmoezen aan’t uitdelen was om de tijd door te brengen en goudstukken neertelde om de St-Janskerk een fraaier uitzicht te verlenen.

Gans gedesinteresseerd was dat gebaar wel niet want de echtgenoten hadden sedert lang beslist dat zij er begraven zouden worden en er onder een mooi praalgraf de dag van het Laatste Oordeel zouden afwachten.

Wat er van dat praalgraf is geworden kunnen wij best gissen: het bestond nog midden de XVIe eeuw, want Arent van Wynendaele – en niet De Stoevere zoals men het een tijdlang heeft beweerd – maakte er toen een tekening van: “Dit is de tombe van Mer Gheeraert de Vileyn de welcke stont in Sint Jans in

den koor die hij hadden doen maecken met vijf steeghers”. De beeldenstormers hebben hoogstwaarschijnlijk de tombe met hamer en bijl bijgewerkt zodat zij nog vóór Gheeraert tot gruis werd herleid.

Elisabeth heeft haar duurzame echtgenoot niet dikwijl aan de dis of ‘s avonds bij de haard mogen bekijken of amoureuus bewonderen. Na zijn dood stapte zij – in elk geval voor 1283 – een tweede maal in het huwelijksbootje – op nogal gevorderde leeftijd, met messire Guilaume de Mortaigne, ook al een ridder die er warmpjes in zat en die ze met of zonder tranen nog voor 1290 ten grave in de St. Janskerk droeg.

Gheeraert eens de Duivel en postmortem een engel in spe, werd begraven “onder een boghen ter syde van den hooghen altaer nevens hellch sacraments huus in den choor”: zijn tombe was “verheven met een figure van eenen mans persoon in wapens liggheende syne voeten streckende jegher, twee honden, hebbende schilt, daer up staet de wapener van der Vilains”. Die honden onderaan zijn voeten, waren het symbool van de echtelijke trouw: wij vinden ze nog elders afgebeeld, o.a. op een graftombe in de St. Jacobskerk en wij “moeten” er uit afleiden dat Gheeraert, wat de legende ook later mocht verteld hebben, een voorbeeldige echtgenoot is geweest.

De tombe van Elisabeth lag “in den croch up de suyt syde tusschen twee pilaren”, en het was “een schoon tombe ende ene effigie figurée daer up”.

Legenden zijn mooi of afschuwelijk, logisch of sentimenteel, maar uiteindelijk moesten zijn vroeg of laat de plaats poetsen voor de historisch waarheid, zodat wij wel verplicht zijn te zeggen dat Gheeraert I een zoon had, een zoon trouwens die weinig origineel maar wellicht zeer terecht Gheeraert werd gedoopt en die kinderloos stierf een aantal neven en nichten achterlatend die pro forma een traan wegpinkten en zijn fortuin op zak staken.

In verschillende akten komt hij voor als Gheeraert sduvels, wat betekenen wil dat hij de zoon van Gheeraert I de duivel was. Een legendarisch personage is hij dus niet geweest: in een akte van 18 december 1290, kort na het overlijden van zijn moeder Elisabeth van Sloote, verkoopt Messire Guilaume de Montagne aan de St.-Pietersabdij, een goed genaamd Willespele gelegen te Zaffelare, aangekocht “as parens et as perconniers de monseigneur de V avle qui fu et de madame Ysabel jadis sa femme”.

Het zijn de lotgevallen en gevolgen van deze verkoopakte die ons enkele aanwijzingen over Gheeraert II bezorgen: de verkoop werd immers vernietigd en werd later een tweede maal aan de St.-Pietersabdij verkocht. In de akte van 1323 wordt verwezen naar Gheeraert II, althans naar diens nagedachtenis; de opsteller van de akte vermoedt dat hij in het rijk der heiligen werd opgenomen “daer of dat Godde de ziele hebbe moete”.

In 1293 was, Gheeraert II in elk geval nog in leven want, naar het stichtend voorbeeld van zijn ouders die bijgedragen hadden tot de bouw of verfraaiing van de St.-Janskerk, geeft hij blijk van vrijgevigheid en geloof door aan de Tempeliers een stuk grond gelegen bij de Briel te schenken: “ante domum templi super brielo”.

Of dat gebaar hem later naar de hemel heeft geholpen, weten wij niet, wij weten ook niet op welk ogenblik hij is gestorven, doch Sanderus verzekert ons dat Gheeraert II ook bijgenaamd de Duivel naar zijn vader, in de krocht der St.-Janskerk werd bijgelegd.

Over het versterkte kasteel dat de eerste Gheeraert waarschijnlijk omstreeks 1220 liet optrekken, het Myns heer Gheeraerts Dievels steen huus, dat reeds een eeuw later eigendom werd van de stad en allerhande bestemmingen kende, zullen wij bij gelegenheid wel ‘t een en ‘t ander, legende en geschiedenis, vertellen.

Pierre Kluyskens
